

Collecties Zuid-Afrikahuis in bewerking (2)

Van small data naar big audience

Tijdens de verbouwing wordt er hard gewerkt om de archieven van het Zuid-Afrikahuis te digitaliseren. Zo kan de sprong worden gemaakt van lokale naar globale zichtbaarheid.

Tijdens de verbouwing van het Zuid-Afrikahuis (2014-2015) wordt de collectie archieven grondig onder handen genomen. Een verbeterde opslag en een grotere beschikbaarheid voor een diverser publiek dan voorheen zijn daarbij de voornaamste speerpunten. Digitaal collectiebeheer en ontsluiting op internet spelen hierin een belangrijke rol, maar waar te beginnen als kleine kennisinstelling met een vrij specifieke collectie en een beperkt budget?

Big data is al een paar jaar *big news*. De term *big data* roept groot ontzag of grote ontzetting op, afhankelijk van de bewondering voor *high tech* of de verwondering over het gemak van privacy-schendingen. Deze wereld van de grote, snelle internetdata met grote mogelijkheden en nog grotere risico's lijkt weinig van doen te hebben met een kleine kennis- en erfgoedinstelling als het Zuid-Afrikahuis, maar niets is minder waar. Waar voorheen het digitaal collectiebeheer van kleine instellingen zich richtte op beheer in lokale databases en gebruik via lokaal intranet, is er de laatste jaren veel aandacht voor het gebruik van kennis- en erfgoedcollecties via internet. Met één druk op de muis is vanuit de luie stoel niet alleen de lokale beschikbaarheid van een boek of archiefstuk op te vragen, maar ook het object zelf: een in Amsterdam ingescande versie van een boek, tijdschrift of archiefstuk, die binnen een seconde in Zuid-Afrika of elders in de wereld beschikbaar is.

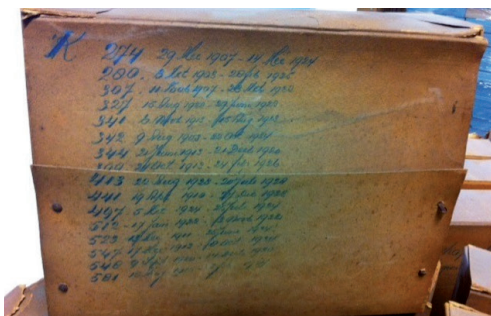
Nationale strategie

Toevallig zijn digitale erfgoedcollecties inmiddels een zaak van nationale prioriteit geworden in Nederland, met de Week van het Digitale Erfgoed (maart 2015) als

epicentrum van informatie en debat. 'Digitaal is normaal', stelt Tjeerd de Boer van het ministerie van Onderwijs, Cultuur & Wetenschappen. De Boer is de drijvende kracht achter de Nationale Strategie Digitaal Erfgoed, een beleidsinstrument en kennisplatform ineem waarin de 'samenwerkende' overheid de erfgoedsector ondersteunt in het ontplooiën van strategieën voor een beter digitaal collectiebeheer. Een nationale strategie klinkt zwaar, maar de focus van het project is heel praktisch: collectiebeheerders zouden er goed aan doen hun digitale infrastructuur te delen in plaats van altijd maar *stand-alone* te opereren, binnen de digitale muren van de eigen instelling. Delen is goed, want het vergroot de zichtbaarheid van de eigen collectie, en daarmee de bruikbaarheid, door bijvoorbeeld te delen met instellingen die een vergelijkbare thematiek in de collectie hebben. Daarnaast leidt het delen tot gedeelde expertise over de duurzaamheid van collecties, hoe digitale omgevingen goed te bewaren – net zoals de papieren variant goed bewaard wordt. Delen kan door onderdeel te worden van digitale netwerken, met 'hubs', 'relaties', 'verknoppunten' en 'portals'.

Aggregatie en netwerkorganisatie

Het grootste toverwoord is 'aggregatie', het automatisch verzamelen van digitale objecten. Een voorbeeld is de nationale aggregator, de *Digitale Collectie Nederland*, een automatische verzamelaar van allerlei aangesloten kleinere collecties in Nederland. Deze nationale collectie wordt vervolgens weer geaggregeerd door *Europeana*, het grote Europese project waarin kunst- en cultuurobjecten uit diverse landen op een webportal opgezocht kunnen worden. Zo kan het gebeuren dat iemand op de website van Europeana zoekt op bijvoorbeeld 'immigration south africa', en vervolgens een archiefstuk uit het Zuid-Afrikahuis in beeld krijgt, maar ook eentje uit het Nationaal Archief, of een boek of afbeelding uit een buitenlandse collectie.

PLAATSINGSLIJST VAN HET ARCHIEF VAN HET INTERNATIONAAL DAMESCOMITÉ "ALCMARIA" TE ALKMAAR, 1901-1903

- 9 Brieven ontvangen van H.J. Emous te Amsterdam, betreffende in Zuid-Afrika te ondersteunen personen.
- 10 Brieven ontvangen van particulieren en instanties in Zuid-Afrika.
- 14 Brieven ontvangen van de Nederlandsche Bank- en Credietvereniging voor Zuid-Afrika te Amsterdam.
- 17 Stukken betreffende de aanstelling van T.A.J. Buning tot vertegenwoordiger, belast met het overbrengen van goederen naar Zuid-Afrika, en zijn bemoeiingen aldaar.
- 22 Ontvangsbewijzen ontvangen uit Zuid-Afrika voor aldaar ontvangen goederen en gelden.
- 23 Kranten en andere gedrukte stukken betreffende hulpverlening aan Zuid-Afrika.

Links een oude archiefdoos uit het Zuid-Afrikahuis, rechts het online zoekscherm van het Regionaal Archief Alkmaar. De archiefdoos heeft een lijst met 'meta-data' op de buitenzijde die alleen toegankelijk was wanneer men daadwerkelijk de archiefkamer van het Zuid-Afrikahuis bezocht. Met een online zoekstelsel zijn deze meta-data binnenkort waar ook ter wereld direct toegankelijk.

Naast aggregatie is er een tweede toverterm, 'de netwerkorganisatie'. Een website gaat dan 1-op-1-relaties aan met verwante instellingen. Stel dat men op de website van het Zuid-Afrikahuis zoekt naar 'schilderij Thérèse Schwartze', en de digitale collectie is verbonden met die van het Rijksmuseum, dan verschijnt het schilderij van Schwartze uit de collectie van het Zuid-Afrikahuis naast die van het Rijksmuseum in beeld op de eigen website. Een 1-op-1-relatie kan men natuurlijk ook maken met andersoortige websites zoals bijvoorbeeld Wikipedia, waardoor de biografie van Schwartze als resultaat van de zoekactie verschijnt op de eigen website naast een plaatje van het schilderij. Relaties kunnen uiteraard ook met nieuwssites gelegd worden. Stel, men heeft een lantaarnplaatje uit de collectie van het Zuid-Afrikahuis onder studie met daarop een Zuid-Afrikaans treinstation bekend uit de vroeg-twintigste eeuw. Wanneer de website van het Zuid-Afrikahuis een relatie zou leggen met bijvoorbeeld eentje in Zuid-Afrika waarop een krantenarchief met een lange geschiedenis wordt aangeboden (bijvoorbeeld *Die Burger*), verschijnen nieuwsartikelen over dit station op de eigen website in beeld naast het lantaarnplaatje.

De journalistieke aanpak

Arnout Odding van het Rijksmuseum Twenthe omschrijft deze 1-op-1-techniek treffend als 'de journalistieke aanpak': het tonen van andermans collectie en aanverwante informatie op de eigen site is een beetje zoals journalisten her en der informatie bijeen zoeken voor een verhaal. Digitale en fysieke muren tussen collecties zijn geslecht, en de gebruiker annex journalist die op zoek is naar archief-, beeld-, boek- of nieuwsmateriaal over een bepaald thema spint er garen bij. Er is echter een risico: er ontstaat zoiets als democratisch conservatorschap. Of om met Odding te spreken, 'vroeger had je 1 conservator, nu 1000'. De kwaliteit van de collectie zoals die getoond wordt op de website van het Zuid-Afrikahuis na een zoekopdracht is dus in sterke mate afhankelijk van derde partijen, en in hoeverre ze de eigen collectie serieus beheren. Een tweede kwestie is natuurlijk eigendomsrecht: van wie is het object dat overall digitaal tentoongesteld kan worden, en wat voor verantwoordelijkheden horen daarbij, ook betreffende privacy? De initiatiefnemers van de digitale erfgoedweek zijn er zelf nog niet uit wat de consequenties van aggregatie en netwerkorganisatie precies zijn, maar ze beloven een reeks *position papers* over dit soort precare onderwerpen om de erfgoedsector in Nederland op weg te helpen.

Aan de slag?

Terug van de wereld van *big data* met al haar prachtige mogelijkheden naar die van de *small data*, de archiefcollectie van het Zuid-Afrikahuis. De bewerking van de archiefcollectie voor een basale digitale ontsluiting is momenteel in volle gang, evenals het uitzoeken en testen van een digitaal beheersysteem waarmee de collectie op de eigen website ontsloten kan worden. In eerste instantie wordt zo'n systeem niet te complex,

geheel in lijn met wat de experts op de digitale erfgoeddagen de toehoorders meermaals op het hart drukten: niet te groot beginnen, houd het praktisch, houd het 'lean' - nog zo'n toverterm. De eerste stap is om op de website van het Zuid-Afrikahuis te tonen welke archieven het allemaal in huis heeft middels de inventariseren, en een tweede stap is de archieven te digitaliseren en daarmee online aan te bieden. Evenwel kan men tijdens de eerste stap al de samenwerking met andere kleinere instellingen in Nederland en Zuid-Afrika opzoeken, en onderzoeken of er gemeenschappelijke thema's in de collecties zijn. Daarnaast kunnen alvast voorbereidingen getroffen worden voor aggregatie door de Collectie Nederland, waarmee de collectie ook beschikbaar wordt op het webportal van Europeana.

Van klein naar gelijk

Echter, de grootste les die de digitale erfgoedweek brengt, is een heel aanstekelijke: het onderscheid tussen groot en klein, publiek en particulier, doet er niet zoveel toe in de wereld van het digitaal erfgoed. De aggregatietechnieken van *big data* zorgen er immers voor dat er online geen verschil bestaat tussen de collectie van het Zuid-Afrikahuis en bijvoorbeeld die van het Rijksmuseum. Ook als je een kleine instelling bent met een specifieke collectie, kun je net als het Rijksmuseum een groot publiek bedienen dat uiteenlopende interesses heeft. Daarnaast wordt de specificiteit van de eigen collectie juist relevant gemaakt doordat het een toevoegende waarde krijgt in andermans collecties: immers, een 1-op-1-relatie met een andere collectie betekent dat bezoekers 'aan de andere kant' indirect in aanraking komen met de collecties van het Zuid-Afrikahuis en misschien hier wel meer gebruik van willen maken.

Mocht het Zuid-Afrikahuis 1-op-1-relaties aangaan met kennisinstellingen in Zuid-Afrika, dan is zijn webportal niet alleen een startpunt voor Nederlandse interesse naar Zuid-Afrika, maar ook vice versa. Het webportal kan zo als interface tussen Zuid-Afrika en Nederland fungeren, en daarmee collecties bijeenbrengen die misschien verrassende nieuwe inzichten opleveren voor de gebruikers ervan. Van lokaal naar globaal, van small data naar een big audience, alleen maar door in te stappen in de enthousiasmerende en faciliterende wereld van het digitaal erfgoed, krijgt zo een extra dimensie die misschien wel past bij het verbouwingsproces dat het Zuid-Afrikahuis momenteel ondergaat.

Bronnenmateriaal: Nationale Strategie Digitaal Erfgoed, terug te vinden op rijksoverheid.nl onder 'documenten en publicaties'.

Jeltsje Stobbe (1976) is projectmedewerker Collectiebewerking Zuid-Afrikahuis bij De Melker & Partners en verbonden als onderzoeker aan de Universiteit van Amsterdam.

Corine de Maijer (1970) is bibliothecaris en beheerder van de archiefcollectie van het Zuid-Afrikahuis.

Lisa Cavero (1992) is projectassistent Collectiebewerking Zuid-Afrikahuis bij De Melker & Partners en is werkzaam bij het Regionaal Archief Alkmaar.